

РЕШЕНИЕ

№ 866

гр. София, 26.06.2023 г.

В ИМЕТО НА НАРОДА

АПЕЛАТИВЕН СЪД - СОФИЯ, 12-ТИ ГРАЖДАНСКИ, в публично заседание на осми юни през две хиляди двадесет и трета година в следния състав:

Председател: Снежана Бакалова

Членове: Цветомира П. Кордоловска
Дачева
Жана Ив. Маркова

при участието на секретаря Мария Ив. Крайнова
като разгледа докладваното от Цветомира П. Кордоловска Дачева Въззивно гражданско дело № 20221000500919 по описа за 2022 година

Производството е по реда на чл. 258 – 273 от ГПК.

С решение № 266708 от 26.11.2021 г. по гр. д. № 5903/2019 г. на Софийски градски съд е **прекратено** производството по частичните иски на **С. А. А.** срещу **Прокуратурата на Република България** с правно основание чл. 49 ЗЗД за заплащане на суми от по 26 000 лв. при претенция в общ размер от 180 000 лв. като обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от нечовешкото отношение, изразяващо се в нарушаване на основни права и задържането му под стража в периода на задържането му под стража 12.01.1985 г. – 24.09.1985 г.

Със същото решение съдът е отхвърлил иск на **С. А.** срещу **Прокуратурата на Република България** с правно основание чл. 49 от ЗЗД вр. чл. 5 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи за заплащане на сумата в размер на 26 000 лв. (частичен иск от общия претендиран размер от 180 000 лв.) – обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от липсата на ефективно разследване и привличане към отговорност на лицата, отговорни за задържането му под стража в същия период, както и иск с правно основание чл. 26 от ЗОДОВ вр. с чл. 6, §1 от Конвенцията за защита на правата на човека и за заплащане на сумата в размер на 100 000 лв. като обезщетение за неимуществени вреди от нарушаване на правото му за разглеждане и решаване на сл. дело № 1/1991 г.

в разумен срок.

Срещу така постановеното решение в срока по чл.259, ал.1 от ГПК е постъпила въззивна жалба от ищеца **С. А. А.**, който го обжалва в отхвърлителните му части с оплаквания за неправилност поради нарушения на материално-правната норма на чл. 26 от ЗОДОВ и на съществени процесуални правила, гарантиращи диспозитивното начало, равенството на страните и състезателността в процеса.

Въззиваемата страна Прокуратура на Република България в срока по чл.263, ал.1 от ГПК не ангажира становище по жалбата, а в съдебно заседание я оспорва като неоснователна.

Съгласно чл. 269 от ГПК, въззивният съд се произнася служебно по валидността на цялото решение, по допустимостта му - само в обжалваната част, а по останалите въпроси е ограничен от посоченото в жалбата. При така очертаните правомощия, като взе предвид събраните доказателства по делото и инвокираните от страните доводи и възражения, Апелативен съд – София намира следното:

Обжалваното решение е издадено от надлежен съдебен състав на Софийски градски съд, в рамките на предоставената му от закона правораздавателна власт и компетентност, поради което същото е валидно.

Предвид изискванията на процесуалния закон за служебна проверка по допустимостта настоящият въззивен състав счита, че в частта, в която първоинстанционният съд се е произнесъл по иск, подведен под правната квалификация на чл. 49 от ЗЗД вр. чл. 5 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, за заплащане на сума в размер на 26 000 лв., като частичен иск от общ претендиран размер от 180 000 лв., за обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от липсата на ефективно разследване и привличане към отговорност на лицата, отговорни за задържането на ищеца под стража в периода 12.01.1985 г. – 24.09.1985 г., решението е **процесуално недопустимо**, по следните съображения:

С първоначалната искова молба ищецът е предявил само два иска: **по чл. 26 от ЗОДОВ, за заплащане на обезщетение за неимуществени вреди в размер на 100 000 лв. от нарушаване правото му на разглеждане и решаване в разумен срок на сл. дело № 1/1991 г., и по чл. 2, ал. 1, т.1 от ЗОДОВ, за заплащане на обезщетение за неимуществени вреди в размер на 180 000 лв., предявен като частичен до сумата от 26 000 лв., причинени от произволното и незаконно задържане и лишаване от свобода на ищеца в посочения от него период.**

С определение № 8272 от 04.06.2020 г. при насрочване на делото съдът неправилно е указал на ищеца да уточни, дали предявеният иск във връзка с продължителността на досъдебното производство се основава само на нарушаване правото на ищеца на разглеждане на делото в разумен срок, или ищецът претендира обезщетение и за вредите от извършените спрямо него деяния. Опитвайки се да отстрани нередовност в исковата молба, каквато не е съществувала, ищецът с молба от 02.07.2020 г., след връчване на преписа от

исковата молба и провеждане на първо съдебно заседание е уточнил, че освен иска за вредите от нарушение на правото му на разглеждане и решаване в разумен срок на досъдебното производство, започнало като сл. д. № 1/1991 г., и иска за вредите от извършените спрямо него деяния при задържането му, които кореспондират на първоначално формулирания от него петитум, *предявява още и иск за обезщетение по чл. 2, ал. 1, т.1 от ЗОДОВ във връзка с чл. 5, т.1 от ЕКЗПЧОС за липса на ефективно разследване на незаконното лишаване от свобода на ищеца*. Тъй като такъв трети иск с исковата молба не е бил предявен, с протоколно определение от открито съдебно заседание, проведено на 02.07.2020 г., съдът, като е констатира, че *твърденията на ищеца „стават още по-неясни“, отново е дал неправилни указания, изисквайки ищецът да уточни кой е ответник по тази трета претенция, какви са обстоятелствата, на които тя се основава, размерът □, както и да се внесе допълнителна държавна такса за нея*. С молба от 16.07.2020 г. ищецът в изпълнение на така дадените указания е посочил, че и този трети иск защитава същия интерес, какъвто и втория (по исковата молба), както и че почива на същото основание, като него, но претенциите да се считат отделно предявени, в условия на евентуалност. Въз основа на това с определение от 16.07.2020 г. съдът е приел, че е сезиран с три иска за поправяне на три групи вреди: първите във връзка с нарушаване правата на ищеца във връзка със задържането му, вторите – във връзка с нарушаване на чл. 5 от Конвенцията (който визира именно защитата на физическата свобода) и третите – във връзка с неосигуреното адекватно разследване на това задържане. **По този начин се е стигнало до недопустимо последващо обективно съединяване на искове**. Тъй като с исковата молба иск по чл. 49 от ЗЗД за присъждане на обезщетение в размер на 26 000 лв. за вредите от липса на ефективно разследване и привличане към отговорност на лицата, отговорни за задържането на ищеца, различен от този за забавено правосъдие, не е предявен, обжалваното решение, с което такъв иск е отхвърлен, следва да бъде обезсилено и производството в тази част-прекратено.

В останалата му обжалвана част, **по отношение на иска с правно основание чл. 26, ал.1 от ЗОДОВ**, не се установяват нарушения на съдопроизводствените правила във връзка със съществуване и упражняване правото на иск, поради което първоинстанционното съдебно решение се явява процесуално допустимо. Макар нарушаването на правото на ищеца да бъде разгледано и решено делото му в разумен срок да е започнало още преди приемане от Народното събрание на 31.07.1992 г. на закона за ратифициране на Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС или само Конвенцията), с влизането му в сила за българския съд е възникнало задължението да разгледа всеки иск, основан на чл. 6, §1 от Конвенцията, а за българската държава – да обезщети всяко нарушение на това право. С приемането на чл. 26 от ЗОДОВ е създадено вътрешно процесуално средство по чл. 13 от Конвенцията за защита на правата, признати с нея, като този ред е приложим за всички случаи на нарушаване на

чл. 6, § 1 от Конвенцията, ако производството, по което е допуснато нарушението, е заварено към датата на влизане на ЗИД на ЗОДОВ. Допустимостта на иска по чл. 26 от ЗОДОВ не е обусловена и от предпоставките по чл. 8, ал. 2 от с.з., а именно – да е изчерпана административната процедура, установена в глава Трета „а“ от ЗСВ и да се е постигнато споразумение – така изрично Решение № 210 от 15.06.2015 г. по гр. д. № 3053/2014 г. на ВКС, III г.о. Активната процесуално-правна легитимация по иска с правно основание чл. 26 ал. 1 от ЗОДОВ принадлежи на лицето, което твърди, че е претърпяло вреди от забавено правосъдие (респ. от нарушаване на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок, което Конвенцията с чл. 6, § 1 му признава), а пасивната процесуална легитимация на прокуратурата в случая произтича от обстоятелството, че именно този орган е dominus litis на досъдебната фаза на процеса.

В допустимата си част решението е частично неправилно.

От фактическа страна по делото не се спори, а и при съвкупната преценка на събраните доказателства се установява, че ищецът е пострадал от провежданите през 1985 г. репресивни мероприятия на държавата по т. нар. „възродителен процес“ за насилствена асимилация на етническите турци в България. На 12.01.1985 г. ищецът С. А. А. бил арестуван и отведен в 4 РПУ на МВР, където бил държан затворен при нечовешки условия и малтретиран в продължение на 73 дни. На 25.03.1985 г. бил преместен в Централния софийски затвор, а на следващия ден - откаран в лагера на о. Белене, където бил подложен на още по-големи мъчения, лишения, унижения, глад, физически и психически тормоз, тежък физически труд. На 24.09.1985 г. бил освободен от затвора в Белене, но продължил да бъде обект на репресия, като през м. май 1989 г. бил екстрадиран от страната.

За разследване на действията по т.нар. „възродителен процес“ било образувано сл. дело № 1/30.01.1991 г. по описа на Прокуратурата на въоръжените сили срещу Д. С. и Т. Ж. за престъпление по чл. 162 НК и по чл. 387, ал. 2 НК за това, че в периода 1984 г. – 1989 г. в съучастие с други лица са подбуждали към вражда и омраза. На 20.07.1993 г. във Военна колегия на Върховния съд бил внЕ. обвинителен акт срещу Д. С., Т. Ж. и Г. А.. Образуваното въз основа на обвинителния акт съдебно НОХД № 1/1994 г. обаче било прекратено и делото било върнато за допълнително разследване с разпореждане поради допуснати съществени процесуални нарушения. Нов обвинителен акт бил внЕ. от Прокуратурата на РБ в съда на 19.12.1997 г. По него било образувано НОХД № 1/1998 г. по описа на ВКС, но тъй като съдът намерил, че констатираните при първото прекратяване на производството нарушения не са отстранени, на 28.04.1998 г. той отново прекратил съдебното производство и делото отново било върнато за доразследване.

С постановление от 29.09.1998 г. делото било преобразувано в сл.д. № 780-II/1998 г. по описа на Военноокръжна прокуратура - София, по което

обвинението било прекратено по отношение на Т. Ж. и Д. С. поради смъртта им. С постановление от 06.04.1999 г. производството било спряно поради наличие на свидетели в чужбина и било възобновено на 04.12.1999 г., след което било преобразувано в досъдебно производство № ДП II-048/1999 г. по описа на ВОП - София. По делото били установени актуалните имена, точни адреси и местонахождението на общо 446 лица, въдворени по време на възродителния процес в ТВО Белене, както и законните наследници на онези от тях, които са починали. От тези лица били разпитани 312, не били разпитани 134 лица, намиращи се на територията на Република Турция. Изпратените през 2003 г. и 2004 г. до Република Турция молби за правна помощ за разпит на тези лица не били изпълнени.

На 19.03.2018 ищецът и други пострадали лица депозирали искане чрез ПРБ до Софийски военноокръжен съд за ускоряване на наказателното производство, който с Определение № 135 от 04.05.2018 г. прекратил съдебното производство и върнал делото на ВОП. Междувременно с определение от 19.07.2018 г. по НЧД № 3175/2018 г. на СГС на прокурора бил даден едномесечен срок за приключване на производството, който не бил спазен. С определение от 03.09.2018 г. по молба на друг пострадал съдът отново дал едномесечен срок на прокурора за приключване на делото, но вместо това с Постановление на ВОП от 04.10.2018 г. производството по следственото дело било спряно. **Към момента няма данни производството по следственото дело да е приключило.**

При тези данни настоящият въззивен състав намира от правна страна предявеният иск за частично основателен. Съгласно чл. 2б, ал. 1 от ЗОДОВ (нов, ДВ бр. 98/2012 г.) Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани и на юридически лица от нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок съгласно чл. 6, § 1 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи. Последната цитирана разпоредба в своето първо предложение предписва, че всяко лице при определяне на неговите граждански права има право на разглеждане на неговото дело в разумен срок. Понятието „граждански права“ е по-широко от субективните права, произтичащи от граждански правоотношения, и обхваща освен тях и всички други права, блага или правнозащитими интереси, които държавата предоставя, респ. е длъжна да гарантира за своите граждани. Нарушаването на това основно право от страна на държавата може да причини както имуществени, така и неимуществени вреди. Обезщетението за неимуществените от тях се определя от съда по справедливост, както предписва чл. 52 от ЗЗД, тъй като съгласно препращащата норма на § 1 от заключителните разпоредби на ЗОДОВ, за неуредените случаи се прилагат

гражданските закони. Както това е прието в т. II на **Постановление на Пленума № 4/1968 г. на ВС**, **понятието справедливост в чл. 52 ЗЗД** не е абстрактно, а винаги свързано и детерминирано от конкретните факти, от значение за спорното право. Целта на обезщетението е да възстанови психическото и емоционално равновесие на пострадалото лице - решение № 480 от 23.04.2013 г. по гр. д. № 85/2012 г. на ВКС, IV г.о. **Нормално е да се приеме, че през цялото време на досъдебната фаза от наказателното производство, образувано срещу извършителите на престъпленията през възродителния процес, пострадалият, какъвто е ищецът, е в очакване следствените действия по делото да приключат, а неоправдаването на тези очаквания от действията на властите оказва достатъчно осезаемо негативно влияние върху него. Забавянето на производството обективно актуализира усещането му за безсилие спрямо преките извършители, причинява чувства на безпокойство и страх, че ще останат ненаказани, неудобства, унижение и несигурност, накърняват се моралните и нравствените ценности у личността. Когато, обаче, лицето претендира вреди над обичайните, всички конкретно твърдени от него негативни последици, обуславящи завишен размер на обезщетението, следва да бъдат надлежно доказани. Както това изрично е посочено в постановеното по реда на чл. 290 от ГПК решение № 50066 от 16.05.2023 г. по гр. д. № 2088/2022 г. на ВКС, III г.о., относно неимуществените вреди съществува оборима презумпция, че неразумната продължителност на производството причинява такива. Затова по начало не е необходимо да се доказват изрично обичайните, типични неимуществени вреди, които винаги се търпят от лице, когато съдебното производство е продължило извън рамките на разумния срок, като притеснения и безпокойство за неговото развитие и от евентуален неблагоприятен изход, накърняване на чувството за справедливост и на доверието му в държавността поради забавяне на делото. Съдът съобразява също, че по реда на чл. 26 ЗОДОВ държавата е длъжна да обезщети само вредите, които са пряка последица от неразумно забавените действия на правозащитните органи, но не и вредите от престъплението. Принудителното лишаване от свобода и последвалото въдворяване на ищеца в Белене не могат да бъдат взети предвид при определяне на размера на дължимото обезщетение за продължилото в неразумен срок производство (по този иск производството по делото е прекратено), но тези обстоятелства имат**

значение при преценката в каква степен ищецът е засегнат от забавянето на наказателното производство, тъй като сочат, че за него изходът от това производство е имал съществено значение. При определяне на размера на обезщетението следва да бъде взето предвид продължителността на наказателното производство, което, въпреки сложността му, значително надхвърля и законоустановените, и разумните срокове. Чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС поставя критерият „разумен срок“ сред съставните елементи на справедливото правораздаване. Макар и субективен, той може да варира при наказателните и гражданските производства, но във всички случаи следва да се преценява на плоскостта на баланса между интересите на лицето, което желае възможно най-скоро да получи правосъдие, от една страна, и необходимостта от внимателно проучване на случая и провеждане на процедурите, гарантиращи обективността на крайното решение, от друга. В настоящия случай този баланс е нарушен. Каквато и фактическата и правна сложност да предполага разследването, тя не може да оправдае продължителност на досъдебната фаза на процеса от 30 години, която очевидно се явява прекомерна и нарушаваща правото по чл. 6 от Конвенцията. Както всеки друг субект в подобна ситуация, ищецът е търпял безпокойство и несигурност, разочарование и загуба на доверие в институциите, чувство за липса на справедливост, притеснение, че виновните лица за извършените спрямо него репресивни действия няма да бъдат наказани. По делото не са ангажирани доказателства, установяващи негативни изживявания, надхвърлящи по интензитет обичайните такива от неразумната продължителност на следственото дело. По делото няма данни за настъпило увреждане на здравето в следствие на бавното производство, нито други специфични вредни последици, които да обуславят определяне на по-голям размер на обезщетението, в сравнение с обичайния при подобни случаи. Съобразявайки тези обстоятелства и отчитайки икономическия стандарт в страната съдът приема, че обезщетение в размер 15 000 лв. е справедливо за понесените от ищеца вреди. В този размер искът е основателен и следва да бъде уважен със законната лихва от датата на исковата молба, а за разликата - да бъде отхвърлен.

Поради частично несъвпадане в крайните изводи на двете съдебни инстанции обжалваното решение следва да бъде частично отменено.

При този изход на делото и на основание чл. 78, ал. 1 от ГПК на ищеца

С. А. се дължат и направените по делото разноси съразмерно уважената част от иска, но тъй като такива не са претендирани, то и същите не следва да му бъдат присъждани.

Вдим от горното, съдът

РЕШИ:

ОБЕЗСИЛВА решение № 266708 от 26.11.2021 г. по гр. д. № 5903/2019 г. на Софийски градски съд В ЧАСТТА, в която е отхвърлен частичен иск с правно основание чл. 49 от ЗЗД на С. А. А. срещу Прокуратурата на Република България за заплащане на сума от 26 000 лв. при претенция в общ размер от 180 000 лв. като обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от липсата на ефективно разследване и привличане към отговорност на лицата, отговорни за задържането му под стража в периода от 12.01.1985 г. – 24.09.1985 г., и **ПРЕКРАТЯВА ПРОИЗВОДСТВОТО** в същата част.

ОТМЕНЯ решение № 266708 от 26.11.2021 г. по гр. д. № 5903/2019 г. на Софийски градски съд В ЧАСТТА, в която е отхвърлен предявения от С. А. А. срещу Прокуратурата на Република България иск с правно основание чл. 26 от ЗОДОВ за заплащане на сума от 15 000 лв. като обезщетение за неимуществени вреди, претърпени от нарушаване на правото за разглеждане и решаване на сл. дело № 1/1991 г. в разумен срок, вместо което **ПОСТАНОВЯВА:**

ОСЪЖДА Прокуратурата на Република България, с адрес: гр. София, бул. „Витоша“ № 2, да заплати на С. А. А. с ЕГН-*****, с адрес: с. ***, № ***, община ***, област ***, съдебен адрес: гр. София, ул. „Три уши“ № 6А, бл.5, ет.2, офис 10, чрез адв. Е. Ф., на основание чл. 26, ал. 1 от ЗОДОВ сумата 15 000 лв. обезщетение за неимуществените вреди от нарушаване на правото за разглеждане и решаване на сл. дело № 1/1991 г. в разумен срок.

ПОТВЪРЖДАВА решение № 266708 от 26.11.2021 г. по гр. д. № 5903/2019 г. на Софийски градски съд в останалата част, в която е отхвърлен искът на С. А. А. срещу Прокуратурата на Република България за заплащане на основание чл. 26 от ЗОДОВ на разликата над присъдените 15 000 лв. до общо претендираните 100 000 лв. като обезщетение за неимуществените вреди от нарушаване на правото за разглеждане и решаване на сл. дело № 1/1991 г. в разумен срок.

Решението подлежи на обжалване пред ВКС в едномесечен срок от уведомяването на страните чрез връчване на препис от същото.

Председател: _____

Членове:

1. _____

2. _____